

UKRÁNIA

UKRÁN-MAGYAR KULTURÁLIS ÉS ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦
♦ ♦ ♦ ♦ ♦ GAZDASÁGI KAPCSOLATOK SZEMLÉJE

SZERKESZTI

D^{re}. SZTRIPSZKY HIADOR

SZTEPANIVNA OLENA
legionista tiszthelyettes

1916. FEBRUÁR 15.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, I., LÓGODI-UTCA 5.

TARTALOM — INHALT.

	Oldal Seite
Dr. Csehelszky Longin: Mi köze a magyarnak az ukránhoz?	33
Die Ungarn und die ukrainische Frage	
Vodicska Imre: Ukránia és Róma. — Die Ukraine und Rom... ..	37
Dr. M. J.: Az orosz és ukrán nyelv. — Die russische und die ukrainische Sprache	39
Dr. Sztripszky H. és Varga Bálint: Ének Ihor hadairól és a palócokról (II.)	45
Das Lied von Ihor aus d. J. 1187.	
Dr. Sztripszky Hlador: Az ukránok fajisága	48
Die Rassenzugehörigkeit der Ukrainer.	
Podhradszky György: Magyar-ukrán történelmi kapcsolatok (II.)	53
Ungarisch-ukrainische historische Verbindungen.	
V. J.: Az ukrán légiónisták. — Die Ukrainische Legion	56

Megvételre keresem:

IPOLYI mythologia, **HUNFALVY**
Magyarország és Erdély, **PETÓFI**
első kiadások, régi magyar nyom-
tatványok (1711-ig), Budapestre vo-
natkozó minden és mindennemű
más régi könyveket. >>>>>>>>>>>>

STEMMER ÖDÖN antiquariuma
BUDAPEST, V., FÜRDŐ-UTCA 9. SZ.

GRÓF SEPTICKYJ ANDRÁS
az oroszoktól elhurcolt lebergi metropolita

Kiev-vidéki női typus

UKRÁN-MAGYAR KULTURÁLIS ÉS GAZDASÁGI KAPCSOLATOK SZEMLÉJE

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, I., Lógodi-utca 5. szám
Hirdetések egyezség szerint.

Előfizetési ára:
EGÉSZ ÉVRE 16 kor.
NEGYEDEVRE 5 "
Megjelenik havonként kétszer.

Dr. CEHELŠKYJ LONGIN
nehézeti képviselő.

Mi köze a magyarnak az ukránhoz?

Az ukrán nemzet földrajzi helyzete és a magyarsággal való egykori történeti kapcsolatai miatt mindenestre megérdemli a figyelmet és így a háború után való nemzetközi helyzetünk szempontjából vele foglalkozni nem látszik szükségtelennek. Közvetlen szomszédunkkal ugyanis a multban többszörösen is szövetségben állottunk.

Így volt ez például a magyar-ukrán fejedelmi összeházasodásoktól eltekintve Magyarország legnagyobb kiterjedése idején, amikor a magyar királyok *Halicsot* és *Lodomériát* birtokukba is vették, címerüket a magyar állami címerbe foglalták. Ugyanígy voltunk az ukrán halics-lodomériai királyság virágzásának idején is, amikoron *Danilo* halicsi király a vele sógorságban álló IV. Bélánk segítségével az osztrák hercegi trónt II. Ottokárral szemben akarta megszerezni. Tovább folytatódott — és most már hosszabb időn át — ez a szövetségi viszony akkor, amikor a magyar és ukrán nemzet teljesen egyidejűleg hosszas szabadságharcait vívta s Erdély fejedelmei, a két *Rákóczi György*, a legszorosabb szövetségben állottak *Chmelniczki Bogdánnal*, az ukrán kozákok hetmánjával. Ukrán csapatok Zdanovics generális vezetése alatt voltak eldöntői annak a csatának, amely 1657-ben Rákóczi Györgynek útát nyitott a lengyel korona elérésére Krakó és Varsó alatt. Ezt aztán mindakét nemzetre egyformán nehezedő súlyos idők követték: mindakettő elvesztette eredeti önálló államiségát.

Magyarország mindazonáltal szerencsésebben járt, mint Ukrania. Történelmi jogaink folytonosságának hangoztatásával mégis csak elértük azt, hogy Ausztriával egyenrangú államtestként maradhattunk meg s emellett még benne művelt középeurópai állammal jutottunk szoros kapcsolatba. Szövetségesünk azonban a muszkák barbár imperiumába rekkent, amely az ukrán államélet holttestén át a kicsi Moszkvától el tudott jutni a Fekete-tengerig és a Dunáig, valamint Középeurópának majdnem a szívéig. Államiságunk ma is virágzik, jelentőségben emelkedik, míg a 30 milliónyi ukrán nemzet orosz ura-

lom alatt szenved, amely őt nemcsak államiságától és utóbb autonómiájától rabolta meg, hanem legegyszerűbb emberi jogaitól is. Van Középeuropának több olyan állama is, amelynek nemzetiségei, akik pedig csupa történelmi mult nélküli apró néptörödékek, állandóan olyan szabadságban éltek, amelyet orosz földön nem ismernek: saját sajtójuk, irodalmuk, iskoláik vannak, egyházuk igazgatását autonómiában önmaguk intézik, a maguk nyelvén imádkoznak, liturgizálnak és prédikációik is ilyen nyelven megy. Ellenben a 30 milliónyi ukrán nemzetnek, — amelyet pedig az orosz hasonlóan nemzetiség gyanánt tekint s amelynek ezeréves történeti multja van, államéleti hagyományai pedig a kievi királyság óta mindig élénk emlékezetben élnek — nincsen ma még annyi joga sem, hogy a maga nyelvén iskolákat és társulatokat állítson, ukrán hírlapokat írjon, a maga nyelvét nyilvános gyűlésben vagy a templomban használhassa. A magyar nemzet minden liberális politikai jog élvezetében van s maga dönt a sorsa fölött; az ukrán nemzet jogtalan heloták súlyát vesztett tömegévé vált az orosz barbárság nyomása alatt.

Nem csoda tehát, hogy az ukrán nemzetet Európa is, a magyarság is elfeledé. Nálunk mindenki halottnak tekintette az egykori szövetségest, amely úgy látszott, 1914-ig az orosz tengerben végképen elsüllyedt. Hiszen az egész tudományos világ is felült az orosz hivatalos csalafintaságnak, amely azt a látszatot véste Európa köztudatába, hogy a moszkovitákon kívül is csak kisoroszkok, tehát mégis csak csupa oroszok vannak a cár birodalmában, ukránok pedig nem léteznek. Ez pedig csakugyan megnehezítette közöttünk azt, hogy a Kárpátok és a Kaukázus közötti terület népei között tisztán tájékozódjunk. E miatt voltunk mi sokkal kevésbbé tájékozódva Ukrania felől, mint például a vele éppenséggel nem szomszédos németek. *Erre a világháborúra volt szükség, hogy a néhány évtized óta fölgyülemlett előítéletek és hamis fölfogás eltűnjenek.* A háború elején, amikor a mi fiaink keleti Gácsországba először kerültek, az ukránok politikai ellenfelei azt hitték el velük, hogy csupa hazaáruló *rutén* banda közé jutottak. Ez a mi csapataink hangulatát az ukránok iránt persze eleinte nagyon hátrányosan befolyásolta. A magyarság akkor kezdte megismerni a régi szövetségesnek igazi értékét, amikor *a Beszkidekben, Uzsonnál a honvédek mellett föltűntek az ukrán légionisták szuronyai.* Igazán valóssággal *nemzeti szimbolum* gyanánt szolgált az a látvány, hogy az ukrán lövész és a mi honvédunk egy zászló alatt védi a magyarság tüzhelyét a muszka invázió ellen. Az elfelejtett szövetségest ismét megismertük és megtudtuk őt most már jól különböztetni az orosztól. Rájöttünk immár, hogy még sem orosz ám az ukrán és nem csupa oroszokból

áll Oroszország. Hiszen magyar főúr, *Szemere Miklós* volt az, az ukrán-magyar barátság első úttörője, aki az ukrán légió parancsnokának elismerése jeléül telivér paripát ajándékozott. Egy másik előkelőségünk, az ukrán légionisták hőstettein föllelkessedve, külön lovascsapatot alakított belőlük, amely az oroszokat száz helyen is majdnem egyidőben folytonosan nyugtalanította. És nem kisebb egyéniség, mint maga *Tisza István gróf* volt az, aki az ukrán nemzet érdekében a magyar parlamentben is szót emelt és az osztrák-ukránoknak nagyon jól esett ez a segítség, politikai ellenfeleik rágalmozásainak letörésére.

Ma már egyre növekszik nálunk azoknak száma, akik az ukrán kérdésnek nemzetközi jelentőségét fölismerték. Ez ugyanis a legszorosabb összefüggésben van *Magyarországnak az orosz törekvésekkel szemben való jövőbeli biztosításával*. Az ukrán kérdés ránk nézve nem lehet többé csak egyszerűen rokonszenves jelenség, mert ma már hazánk érdekeit a legközvetlenebbül érintő fontos dologgá nőtt ki. Csakhogy persze ezt nem lehet többé a lengyel kérdéssel egy kalap alá vonni, mint ahogy ezt *Andrássy* teszi. Ez a politikusunk már két ízben is emelt szót Lengyelország feltámasztása érdekében. Ez ugyan helyeselhető rokonszenves dolog, ámde nem abban a formájában, ahogy *Andrássy* tervezi, hogy t. i. *az ukrán területek* is (Keleti Gácsország, Cholm vidéke, stb.) az új lengyel országhoz tartozzanak. *Ez a javaslat a legnagyobb veszedelmet jelenti Középeurópára, főleg pedig Magyarországra nézve*. Az ukránok ugyanis az oroszok ellenségei, ámde éppen ilyen ellenségei minden közösségnek is azzal a Lengyelországgal, amelytől a XIV. század óta folytonosan csak keserves tapasztalatokat szereztek.

Ne felejtjük ugyanis el, hogy Lengyelország — amely most történeti jogain az ukránságot is magának követeli — éppen ez a Lengyelország volt az, amely ugyanezen jogainak hangoztatásával az ukránokat 1654-ben az oroszok karjaiba hajtotta. Ukrán területnek a legkisebb részét is Lengyelország részére feláldozni — ez annyit jelentene, mint e két nemzet történeti ellenségeskedését újból lánggra lobbantani, az ukránoknak a központi hatalmakba vetett reménykedését aláítani, őket Középeurópától eltaszítani: egy szóval annyi volna ez, mint dolgozni „pour le Tsar de Russie”. Pedig ez *Andrássy*nak bizonyára nem szándéka. A magyar közvélemény csak a különben rokonszenves lengyelséget látja ebben a dologban, pedig az ukránság szintén ott van. Észrevétlenül hagyni tehát nem lehet, mert nemcsak szintén rokonszenves, de egyúttal reánk nézve *szükséges* is. E miatt tehát, úgy hisszük, nem túlzás, ha azt állítjuk, hogy Magyarország jövőbeli fejlődése a legszorosabb kapcsolatban lesz Ukrániával. Az uzsoki

szimbolum valamikor még valóra válhatik, mert hiszen Ukrania olyan szélességben terül el hazánk és az orosz között, amely Magyarország terjedelmének több mint a kétszerese. A Kárpátok ugyan hasznos, de nagyon is keskeny védővonalként bizonyultak be. Mert hiszen itt a háborúnak már második hónapjában megtudták vetni lábukat az oroszok s már-már a magyar Alföldet fenyegették. *Az éjszaki kolosszus és a dunai monarchia között erős ütközőpontra van szükség*, amely lehetetlenné tegyen ezután minden olyan betörést, mint amilyen már kétszer is történt nálunk, 1849-ben és 1914-ben, a Kárpátokon keresztül.

Gácsország erre maga nem eléggé erős. De egy új Lengyelország sem tudna ennek a feladatnak megfelelni, mert hiszen ez a Lengyelország legelső sorban a Visztula vonal védelmére volna hivatva. Egyetlen út marad még hát: *Oroszországot a Dnjeper mögé visszaszorítani a maga régi határai közé, Európától pedig — első sorban Magyarországtól — Ukrania által elválasztani.* Bebizonyult valóság, hogy éppen az ukrán kérdés volt az, ami Oroszországnak a dunai monarchia elleni háborújához az utolsó lökést megadta. Az ukrán Piemontot, — Keleti Gácsországot — akarta kezébe kaparítani a muszka, hogy így a rá nézve veszedelmes ukrán-kérdésnek véget vethessen. Nagyon jól ismert dolog az orosz célja: a dunai monarchia megsemmisítése. Oroszországban már el is készítették Európa új térképét, amelyen a muszka mélyen be az Alföldön, egész a Dunáig terjeszkedik el, Szerbia pedig a Balatonig érne föl. A magyarok részére mindössze a Duna-Tisza közötti keskeny sávot tartotta meg, akárcsak ahogy Amerikában történt az indiánusokkal, akiknek az Egyesült-Államok azt a bizonyos „reservation” sávot adták meg kegyelemből. Ez a veszedelem Ukrania visszaállítására nélkül nem múlnék el hazánkról. Nagyon jól tudjuk, mekkora propagandát űz az orosz a dunai monarchián belül és közvetlen szomszédainál. Már pedig, ha Oroszországot a békekötés nem kergeti vissza a Duna medencétől, ez a propaganda a jövőben bizonyosan még erősebb lesz, nem hogy apadna. Mert az orosz politika most, hogy a Boszporus megívhatatlanságáról keservesen meggyőződött, még jobban fog az Adria felé igyekezni feketetengeri zsákcájából, mint eddigelé tette. A gácsországi, magyarországi és szerbiai agitáció nyíltan kipécézte az orosz törekvések jövődöbéli útját: *Radziwilow—Lemberg—Uzsok—Budapest—Fiume! Erről a vonalról pedig mindaddig nem fog lemondani, amíg csak a Kárpátok közelében tartózkodik.* Ha pedig a mostani háborúban győzne az orosz, Magyarország volna az első áldozat. Ezért kell nekünk az ukrán kérdéssel bővebben is foglalkoznunk a jövődöben.

Viszont, ha sikerül az orosz régi határaiba visszanyomnunk, új gazdasági, kulturális és nemzeti perspektíva nyílnék meg számunkra a minket biztosító Ukrajna föllállításával. Nem kell ugyanis elfelejteni, hogy Ukrajna földje gazdasági szempontból teljesen azonos a mi Alföldünkkel; van azonkívül egyéb terméke is bőven, amire nekünk, első kézből olcsón hozzájutva, nagyon is szükségünk lesz. Az ukrán nemzet pedig, amelyben annyi a magyarság felé törekvő rokonérzést látunk, nagyon könnyen lehet legértékesebb szövetségeseinkké és keleti őrállónkká. Ezért van hát köze a magyarnak az ukránhoz.

VODICSKA IMRE.

Ukránia és Róma.

Ide-stova ezer éve, hogy az ukránok szent Vladimir kievi fejedelmük uralkodása alatt a keresztény hitre tértek. Bizanctól kapván a kereszténységet, a görög szertartású kereszténységet követték. Mikor pedig 1054-ben a keleti nagy egyházszakadás bekövetkezett, Bizanccal együtt ők is elszakadtak Rómától. Ezután való életükben hűen követték Bizanc vallási életének minden lépését. 1437-ben a florenci zsinaton, hol a görögök följújtották a Rómával való lelki egységet, az ukránok is képviselve voltak. Mikor pedig 1453. május 29-én Bizanc török kézre került, az ukránok a vallási téren magukra maradtak. Elhagyatva nem jól érezték magukat a keleti egyház levegőjében és azért 1596-ban megkötötték Rómával a breszti uniót. Mikor pedig a lengyel királyság beolvasztó kísérletei elől menekülendő, 1654-ben megkötötték a moszkvai nagyfejedelemmel a dualizmus alapján a perejaszlavi szerződést, akaratuk ellenére visszakerültek a görög egyház hagyományait átvevő orosz, illetve moszkovita államegyház kötelékébe. A moszkvai nagyfejedelmek és ezek jogi utódai, az orosz cárok minden lehető elkövetek, hogy a Nagy Péter cár által megrajzolt orosz világhatalmi célok megvalósítása végett ne csak politikai szabadságuktól fosszák meg az ukránokat, hanem a Rómával kötött breszti uniót is megsemmisítsék. Ennek főleg akkor következett el az ideje, mikor Lengyelország felosztásával ennek görög-katolikus ukránlakta vidéke a cárok uralma alá jutott. A cárok az ukránokkal szemben vallási téren kettős eszmét tartottak szem előtt: először az ukránoknak Rómával kötött unióját megsemmisíteni, ami megvesztegetés, embertelen üldözések után sikerült is és 1876-ban semmisítette meg a deszpota cárizmus az unitus ukránok kis területre összezugsorított maradványát a cholmi egyházmegyeiben. Azóta az orosz birodalom területén büntetés terhe alatt tilos a görög-katolikus vallás gyakorlása. A másik eszme volt: a Rómával nem egyesült ukránok vallási autonómiájának felfüggesztése. A kievi metropolita alá lett rendelve a moszkvai patriarchának. Mikor pedig Nagy Péter a moszkvai patriarchátust megszüntette és a patriarchátus hatáskörét átruházta a Szentpétervárott föllállított szent szinodusra, a

szent szinodus — mely csak külsőleg egyházi intézmény, mert a döntést a beosztott és a korlátlan cári hatalom eszméit szolgáló világi jogászok mondják ki, míg a főpapok csak a kész döntést aláírják — orosz főpapokat küldött az ukránok nyakára, akik a szegény ukránokat tüzzel-vassal oroszosították annyira, hogy eltiltották a templomokban az ukrán nyelven való prédikálást. Szigorúan megbüntették azt a papot, aki a templomban ukrán nyelven merne prédikálni. Ezen hihetetlen erőszakot az ukránok úgy játszották ki, hogy mivel törvényes tilalom miatt sem római, sem görög-katholikusok nem lehetnek, eddig hét és fél millió áttértek a protestántizmus egyik szektájára, a stundizmusra és ily alapon akarnak most ukrán nemzeti egyházat fölláttítani.

Egészen más az ukránok vallási élete Gácsországban. Itten négy millió ukrán él, akik görög-katholikusok. Van metropolitájuk Lembergben és két püspökségük Przemyslben és Sztaniszlauban. Ezek és az ukrán alsó papság nagyszerű kultúrát teremtettek nemzeti alapon. E kultúra az, mely a határon túl nagy vonzerőt gyakorol az orosz ukránokra is. Hogy e kultúra nyomán maga a görög-katholikus vallás vagyis a szent unió minő rokonszenves az orosz ukránoknál, bizonyítja a következő eset:

A háború kitörése előtt Odessza környékén egy dúsgazdag ukrán kozák beszéd közben a falusi papnak ezt mondta: „Ti elrontottátok a vallást. Nem a pravoszláv vallás az igazi, hanem a katolikus. Nézzd csak meg, milyen műveltek a papjaink Lembergben, milyen józan és írni-olvasni tudó ott a nép. Itt nálunk a nép csak részegeskedik, mert nem adnak kezébe könyvet.”

Hogy a vallási uniónak minő politikai szerepe van Oroszországban, mutatja a Djilo lemergi ukrán napilap cikke, mely így okoskodik: Mit nem adna Oroszország, Olaszország, Franciaország, sőt még Anglia is azért, ha külföldi politikájának a Keleten a kezénél olyan tényezője volna, aminőnek mutatkozik Magyarországra és Ausztriára nézve az ukrán görög-katholikus egyház, mely külső szertartásánál fogva testvére a muszkának, de szelleménél fogva Rómához és a Nyugathoz van kötve. A pravoszláv ukránok már 1727-ben levelet írtak Rómába, hogy elfogadják a szent uniót, ha Oroszországgal szemben segílyt kapnak. Később a két lemergi ukrán püspök: Septicki Leó és Jahimovics Gergely emlékiratokban a módot is megjelölték a fölvetett eszme megvalósítására. Tekintve, hogy az orosz cárizmus egész ereje oly módon rejlik a pravoszláv államegyházban, mint a bibliai Sámsonnak a hajában, arra kell törekedni, hogy ezen államegyháznak egyes részeit le kell nyesni, mint Sámsonnak a haját. Mozgalmat kell indítani, propagandát kell csinálni a világháborúban, hogy *Oroszország, a művelt népek példájára adja meg a teljes vallási és lelkiismereti szabadságot*. Akkor vége az orosz államegyház hatalmának, mely a cárizmus minden bűnét „a priori” megbocsátja. De előbb a gácsországi ukránok görög-katholikus vallását kell megbecsülni és fejlesztésében előmozdítani. Aki az ukránokon segíteni akar, tanulmányozza Oroszország vallási történelmét és akkor önmagától rájön arra, miért vonzódnak az ukránok Rómához. E munkánál számítunk Magyarország segítségére is.

Dr. M. J.

Az átlagos iskolázottságú ember a világnak bármely része vagy népe közül a legkevésbé van tájékozódva Kelet-Európa tekintetében. Hogy ez így van a franciáknál, Kelet-Európa birtokosának barátjainál, azon nincs mit csodálkozni, hiszen ők a földrajzban-néprajzban köztudomás szerint igen „kedvesen” fölültesek. De hogy még a különben alaposágukról híres németek sem látnak itt tisztán, az már föltűnő dolog. Nagyon természetes, hogy mi magyarok, akik ismeretek dolgában többnyire csak a németek kötetői vagyunk, a keleti szláv népek tekintetében csak annyit tudunk, mint mestereink. Az ukránokat itt is, ott is hol az oroszokkal azonosítják, hol a lengyelekkel keverik össze. Európai Oroszországról — a nyugoti szélektől eltekintve — azt hiszik, hogy nyelvi- és néprajzilag nagyjában egységes terület, amelyen csak holmi nyelvjárási apróságok észlelhetők; az orosz néptörzsről meg úgy beszélnek, mint Európának százmilliós legnagyobb népéről.

Pedig ahány szó, annyi tévedés. Az emberek most kezdenek erre rájönni, mert a háború a tudományban is nagy tanító-mester. Rávezeti ugyanis az embert a legilletékesebb tájékoztató forrásra, t. i. magára az orosz tudományra. Ez pedig a mai nagy idők előtt is megmondotta már, hogy nincsen egységes nagy orosz nemzet, mert az orosz név alatt ismert népség földrajzilag két elhatárolt, néprajzilag pedig különálló két nemzetet jelent, amelyek mindenikének saját nyelve, irodalma és kultúrája van saját nemzeti

Az orosz és ukrán nyelv.

Mit mondott a pétervári tud. akadémia?

történettel, a természettől megszabott külön érdekeivel, a maga nemzeti külön céljaival és eszményeivel. Egyes tudósok és politikusok ezt már régebben is fölismerték. Eltekintve az olyan régebbi munkától, mint amilyen a XVIII. századbeli Engel „Geschichte der Ukraine” c. könyve, a XIX. század 60-as éveiben Delamarre francia író könyvét említjük, aki „Egy 16 milliónyi ellefedett népről” írt tanulmányt; azután Hartmann filozófust, aki Bismarck ösztönzése folytán, Oroszország fenyegetésére, a kievi királyság visszaállításáról tette közzé 1888-ban föltűnést keltő könyvét. Ezek azonban csak egyének egyedi jelenségei voltak. Fontosságukat a közvélemény nem fogta föl, maradandó hatást tehát nem tettek. A történelmi és földrajzi könyvek, a folyóiratok és lexikonok továbbra is csak a régi nótát fújták az oroszokról. A mi Pallas-lexiconunk pedig annyira ment az orosz földet illető tájékoztatatlanságában, hogy a kisoroszok neve alá bujtatott ukránokról a lehetetlenségek egész halmazát nyújtotta. Az oroszföldi ukránok elsikkadnak ezekben a könyvekben, az osztrák-ukránokat pedig mint jelentéktelen külön rutén törzset csak úgy mellékesen tárgyalják.

A 90-es évek óta angol, francia és német nyelven egyre több, helyes irányban tájékoztató ismertetés kezdett megjelenni. A szükség parancsolta ezt. Mert az ukrán kérdést nem lehet többé agyonhallgatni, akárhogyan is iparkodnak a lengyelek és oroszok egymással versenyezve, azon, hogy nemzeti-politikai érdekeikből az ukrán

NYELV ÉS KULTURA

népet maguknak annekálják. Különösen két könyvre hívjuk itt föl a figyelmet: *Rudnickyj* Istvánnak magyarul is megjelent *Ukraina és az ukrainaiak*, valamint *Kuschnir W.*: *Die Ukraine und ihre Bedeutung im gegenwärtigen Kriege mit Russland c. dolgozatára.*

Mi itt az ukránkérdésnek tudományos oldalát kívánjuk megvilágítani: az ukrán nyelvnek a szláv nyelvekhez való viszonyát, különös tekintettel az orosz és lengyelre. Hogy elfogultsággal illethetők ne legyünk, kizárólag a tudomány férfiainak szavaira fogunk szorítkozni. Természetesen ukránokat is szólaltatunk meg, a fősúlyt mindazonáltal az *idegenek* véleményére fektetjük: németekére, szlovénekére, sőt orosz és lengyel tudósok kijelentéseire is, akiknek pártatlansága mindenestre kétségen fölül való.

A Pétervárott 1904. végén és 1905. elején tartott miniszteri tanács új sajtótörvény tervezetét beszélte meg. Természetesen szóba kellett kerülniök az 1876. május 18/30 és 1881. október 8/20-iki cári ukázoknak is, amelyek az ukrán nyelv használatát békóba verték. A minisztertanács úgy határozott, hogy mindenekelőtt a Tudományos Akadémiához fordul véleményadásért. Az Akadémia erre a célra T. E. Kors¹⁾ elnöklete alatt külön bizottságot küldött ki, amelynek tagjai A. C. Famincyn, W. W. Zalenszkij, F. T. Fortunatov, A. A. Sachmatov, A. S. Lapo-Danilevszkij és C. T. Oldenburg voltak. *Tehát csupa muszka.* Az előadó, Sachmatov, a tagokkal együtt emlékiratot dolgozott ki, amely ékesen szóló bizonyítéka annak, hogy az igazi tudomány fölötte áll minden politikai vagy egyéb mellékes érdeknek. Az orosz Akadémia hivatalosan is kijelentette ugyanis, hogy az ukrán nyelv az oroszról teljesen különálló szláv nyelv, aminthogy maga az ukrán nem-

¹⁾ A nevetek magyar fonetikus írással adjuk.

zet is különálló az orosz nemzetől földrajzi és történelmi életében, ethnikájában és művelődésében.

Az emlékirat az ukrán nyelvnek és irodalomnak a XI. századtól kezdődő fejlődésének vázolásával kezdődik, amit aztán így folytat:

„Csakugyan van-e jogunk „általános vagy köz-orosz” nyelvről beszélni? Kétségtelen, hogy úgy a nagyoroszoknak, mint a kis-oroszoknak őselődjei egykor egyazon nyelven beszéltek: ezt a nyelvet, amely írott emlékekben reánk nem maradt és csak hypothetikusán utólag alkották meg — ezt nevezték a tudományban „általános orosz-nyelvnek”. Nem erre a nyelvre gondolnak azonban azok, akik a kisoroszt a köz-orosznak ellenébe teszik. A „közorosz” nyelv még a történelmi előtti időkben mutatott föl egyes ágaiban különböző dialektológiai sajátosságokat, amelyek annak a következtetésére jogosítanak, hogy az orosz törzs régés-rég óta három csoportra oszlott: éjszakerosz, középorosz és dél-orosz csoportra. (A dél-orosz csoport = a mai ukrán nemzet.)

Régi irodalmunk *XI. és XII. századbeli dél-orosz emlékei* — Szobolevszkij tagtársunk bizonyítása szerint — *a kisorosz nyelv tipikusan különleges bélyegeinek egész sorozatát tüntetik föl: ezekből egészen határozottan meg lehet állapítani, hogy a dél- vagy kisorosz tájszólások úgy a középorosztól, mint az éjszakerosztól még a tatárok előtti korszak-*

ban sokszorosan különböztek. — Ezeket a különbségeket még az orosz törzseknek X—XI. századbeli egyesítése sem tudta eltüntetni; viszont pedig az orosz földnek részfejedelemségekre való bomlása, az új politikai középontnak az Oka-folyó vidékén való megerősödése (a Felső-Volga vízrendszerében), Kievnak a XIII. század második felében történt bukása — mindez még jobban elősegítette a délnyugoti orosz vidékek elkülönödését, amit aztán a tatáruralom egészen és véglegesen be is tetőzött. Később, a litván-orosz állam határai között, a dél-orosz törzsek kedvező körülményekre találtak más orosz törzsekhez való közelenés tekintetében és pedig a középorosz törzsek ama nyugati ágához, amely a későbbben fehér-orosz név alatt kialakult orosz-ságnak alapját tette. A középoroszok keleti ága ellenben, Moszkva által a nagyorosz törzsekkel egységbe hozottan, ezekkel együtt a „nagyorosz” nemzetnek alkotó elemévé váltak. A nagy- és kisorosz elemeket csakis a XVII—XVIII. századok telepítései hozták egymáshoz közelebb a Szejm, Donec és Don vízrendszerében. *A történelmi élet föltételei így tehát a mai kisorosz elemnek a nagyoroszok által lakott területtől való tökéletes elkülönülését eredményezték: innen eredt a két nemzetiség nyelvében tapasztalható éles kü-*

lönbség. Ezért más a nagyoroszok nyelve és ismét más a kisoroszké.

E két nemzetiség történeti élete nem teremtett számukra közös nyelvet; ellenkezőleg, még erősebbé tette azokat a dialektológiai különbségeket, amelyekkel a kisoroszok elődjai egyrészt és a nagyoroszok ősei másrészt előtünk történelmünknek már az elején föltűnnek. Nyilvánvaló, hogy az élő nagyorosz nyelvet, úgy, amint azt Moszkvában, Rjazanban, Jaroslávban, Arhangelszkben és Novgorodban a nép beszéli, egyáltalán nem lehet neveznünk „általános közorosz” nyelvnek, amely ellentétet alkotna a Poltavában, Kievnben vagy Lembergben beszélt kisorossal.

De vajjon van-e okunk arra, hogy mai irodalmi nyelvünket mondjuk „általános” közorosz-nak? Nem az összes orosz nemzetiségek fáradozásainak eredményeképp fejlődött-e ez ki? Nem vette-e föl magába az összes orosz tájszólásoknak sajátosságos jegyeit?

Némely publicistának többszörösen is hangoztatott vélekedése szerint a kisoroszok igen jelentős szerepet játszottak a mi irodalmi nyelvünk keletkezése és fejlesztése körül. Hogy e nézet igazságát bebizonyítsák, rendszeren elegendőnek tartják az arra való utalást: mekkora befolyásuk volt a kisorosz íróknak és tudó-

soknak a XVII. és XVIII. században a muszka kultúrára, valamint Nagy Péter reformjaira. Ez a befolyás irodalmi nyelvünkön csakugyan nagyon meglátszik, de azért mégis csak időleges volt; nagy íróink törekvése az irodalmi nyelvet egyre közelebb hozta a *nagyorosz népyelvéhez* és semmi sem tartóztatta föl ezt az áramlatot, amely már a XVIII. század vége felé és a XIX-diknek elején irodalmi nyelvünket *teljesen nagyorosszá* tette, amennyiben egyebek között az elhatalmasodott *kisorosz hangsúlytól* megszabadította, amelytől Budde professzor közleményei szerint Lomonoszov és Szumarokov nyelve nem volt mentes.

A nagyorosz írott nyelv, amely alapjában véve nem egyéb, mint a különféle nagyorosz törzsek nyelvének és az egyházi óbolgárnak tarka keveréke (szókincs és részben grammatika tekintetében), régi idők óta — pontosabban a XIV. századtól kezdődően — mindinkább népi színezetet öltött. Ilyen irányú fejlődésében kétszer lett feltartva: először a XV. században, amikor más szláv elemekkel voltak kísérletek, amelyek t. i. szerb és bolgár tudósok révén jutottak az oroszba; másodszer pedig a XVII-dikben, amikor az orosz nyelvet az ukrán nyelv sajátosságai árasztották el. A nagyorosz elem mindazonáltal mindkét ízben győztes maradt s ezért kell *írott nyelv-*

vünket, a művelt körök és az irodalom különféle ágainak nyelvét, tökéletesen nagyorosznak mondanunk. Semmi okát se látjuk annak, miért kellene ezt általános közorosz nyelvnek nevezni; mert hiszen ez nem amalgam, amelybe — ha aránytalanul is — valamennyi élő orosz elemnek, közöttük az ukránnak is, különleges jegyei felvevődtek volna.

Nagyorosz nyelvünk mindenestre általános orosz jelentőséget küzdött ki magának: ebben legfőbbképpen az játszott közre, hogy ipso facto államnyelvvé lett; ez azonban a nagyorosz nemzetnek kulturális föllendülésével, irodalmának és iskolai képzésének fejlődésével van összefüggésben. Nagy Péter reformjai, amelyek Oroszországot nyugat-hoz közelebb hozták, Moszkvának és Pétervárnak, e két nagyorosz centrumnak jelentőségét megnövelték és Nagy- meg Kis-oroszországot közös élet körébe vonták bele. Ez utóbbinak semmije se volt, amit annak a világi kultúrának ellenébe állíthatott volna, amely a Pétertől megszbott irány miatt föltartóztathatlan áramlat gyanánt öntötte el a moszkovita cároktól egyesített birodalmat. Ennek következtében *a nagyorosz nyelv a XVIII. századtól kezdve délfelé kezdett áramlani, a kisorosz Dnjeper-vidék irányában.*

A különálló kisorosz írott nyelv két irodalmi nyelv alapján

fejlett ki: az egyházi ó-bolgárén és a nagyorosz nyelvén, ami mellett mai megtisztítása előtt lengyel (és turáni) elemekkel volt áthatva. Régebbi szakaszában sokkal kevésbé közeledett a kisorosz népnek a nyelvéhez, mint ahogy ez a nagyorosz írott nyelvénél történt. Ez a körülmény aztán megérteti azt, hogy miért érte a régi kisorosz irodalmi nyelvet az a különös sors, hogy elsenyvedt, majd feledésbe ment s a nagyorosz miatt háttérbe szorult. E miatt van az, hogy a kisorosz irodalomnak olyan gyöngye a középkora. Az igazi nemzeti kor csakis akkor következett be a kisorosz irodalomban, amikor követte a nagyorosz példát: a kisorosz népnek élő nyelvét vette föl alapjául, ami Kotljárevszki Aeneis paródiájával 1798-ban történt.

A kultúra és iskolázottság növekedése, mint előbb mondtuk, teljességét abban érte el, hogy a nagyorosz nyelv a kisorosz irodalmi nyelvet kiszorította. Ez a föllendülés mindazonáltal olyan elemeket keltett életre, amelyek az előbbi korban majdnem árnyékban voltak és törvényes kifejezéshez nem juthattak. A nagyorosz a világi műveltség iránt annyira törekedő, hogy nem tudott többé megelégedni azzal, amit elődjeinek az egyházi iskolázottság nyújtott, amely a gondolkodó és érző ember szükségleteinek legnagyobb részét

figyelman kívül hagyta; tehát azzal, amit neki az anyanyelvétől elidegenült egyházi bolgár nyelv juttatott. A polgári műveltség megjelenésével az irodalom, — anélkül, hogy megszűnt volna a vallási szükségleteket kielégíteni és az anyagi érdekeknek továbbra is megfelelni — a nagyorosz számára lehetővé tette, hogy érzéseinek és gondolatainak új, elődjeinél még szokatlan alakban kifejezést adhasson. Ez a legjobban járt abban közre, hogy az írott nyelv a közbeszédhez közeledjék. Látjuk, milyen gyorsan tisztult meg a nagyorosz irodalmi nyelv — éppen a polgári világi nevelés következtében — a beléje tolakodott elemektől, idegen hangsúlytól és szokatlan szóktól.

Kisoroszországban, ahol a régi kisorosz irodalmi nyelv már feledésbe ment és a használatból kiesett, ennek a polgári képzettségnek egy másik, de amahoz hasonló jelenséget kellett életre hívnia: az élő társalgási nyelv irodalmi nyelvvé lett. A kisorosz (ukrán) embernek gondolatai és érzése feltarthatlanul nyoma-kodnak papirostra. Számára nincsen más kivezető út, mint az, hogy ezeket megszokott beszédjével juttassa kifejezésre, mert *a neki idegen nagyorosz irodalmi nyelv nem szolgálhatott útmutató gyanánt anyanyelve számára*, ahhoz nem közeledhetett és avval nem hasonlíthatott egybe.

Nagy Péter reformjai Oroszországot a polgári művelődés útjain vezérelték: ezek végeredményében a nagyorosz írott nyelv egyúttal társalgási nyelvvé is vált, másrészt pedig a kisorosz társalgási nyelv az új kisorosz irodalom nyelvévé alakult ki. Ilyen eredménynek jogosságát és természetességét be nem látni annyit jelentene, mintha azt mondanók: a kisorosz ember érintetlenül maradt a polgári műveltségtől; mintha azt állítanók, hogy éjszakon, Moszkvában és Péterváron, a polgári műveltség egymáshoz közel hozta a mindennapi nyelvet és az irodalom nyelvét, amennyiben az elsőt túlsúlyba hozta, ellenben délen, Kiebben, ugyanaz a világi műveltség a régi irodalmi nyelvnek helyébe csak egy új, a délvidéki ország köznyelvétől még jobban eltérő, még idegenebb nyelvet hozott.

A kisorosz irodalmi nyelv keletkezésének jogszerűségével és természetességével megvilágosodik egyúttal egész további fejlődésének a jogossága is. Forrása, amint láttuk, az élő ukrán nyelv, a kisorosz értelmiségnek élő társalgási nyelve, amely értelmiség egészen más viszonyok között nőtt föl, mint a nagyorosz. Az ukránosság úgy a XVIII. mint a XIX. században a lengyel kultúrát vette át, amelyet sem Moszkva, sem Pétervár nem tudott kiszorítani, noha maga is a

nagyorosz kultúra elemeinek igen erős hatása alatt állott, amely a közös hit és közös államérdekek által érvényesült. Ilyen módon jelennek meg a kisorosz értelmiség nyelvében, amely a XIX. sz. elején irodalmivá lett, a népi alapon lengyel és orosz kölcsönzött szók és fordulatok. A jövőben is ez a két nyelv fogja gazdagítani a kisorosz irodalmi nyelvet, ami teljesen jogos is. Idegen elemekkel való gazdagítása minden irodalmi nyelvnek egyenlő sorsa. — A nagyorosz nyelv nyugoteurópai kölcsönzvai mutatják, hogy még igen magas fejlettségű irodalmi nyelvek se mentesíthetők idegen behatásoktól. Különösen akkor elkerülhetetlen két nyelvnek egymásra való hatása, ha azok rokonok. Így van ez a csehnek a lengyelre való hatásával, s emiatt a lengyel puristák hiábavaló munkát végeznek a nagyorosz nyelvi kölcsönzések kitisztogatásával. A szlovénnal is ez történt a szerbhorvát nyelv részéről, valamint a bolgárral, amely oroszosodott.

A kisorosz nyelv egész fejlődése ezek szerint arra mutat, hogy a nagyorosz mellett önálló nyelvként tekintendő s így részére, az orosz állam milliókra menő kisorosz tömegének művelődésére való tekintettel, önálló fejlődési szabadság biztosítása kívánatos és nemcsak kulturális, hanem állami érdekből is szükséges.

Dr. SZTRIPSZKY HIADOR
 ES
 Dr. VARGA BÁLINT

ÉNEK Ihor hadairól és a palócokról.

Ukrán népi hősköltemény 1187-ből. —

A z Ihor-ének tartalmaz ugyan műeposzi vonásokat is, de ebben a rejtélyes ukrán régiségben mégis benne van a nép is. Benne van a tömeglélek teremtő erejének a kezemunkája. Mert hiszen bizonytalán több igric is feldolgozta azon melegében az eseményt s így szállottak a verscsapatok szerte-szét, amíg az ismeretlen valaki egységes egészzé nem fűzte őket. Mert ez a költemény egyáltalán két egészen elentétes világnak csodálatos ölelkezését mutatja: egyfelől a *XII. századbeli fejedelmi kor* életének a *IX. századbeli pogánykor*éval való összeolvadását, másfelől pedig a *XII. századbeli népköltészetnek* sokszoros visszhangja érzik rajta, egybeforrasztva ugyanezen század magas irodalmi iskolájának hangjával és művészetével.

Az ilyen összeállított Ihor-ének íróját nem ismerjük. Fenntartójának, a kievi barátának, akkor, amikor ezt a csodás alkotást krónikájába egyéb holmik közé belemásolgatta, talán esze-ágában se járt, hogy verses dolgot másolt. Vagy, jobbik esetben, ha járt is, de a reánk maradt utolsó

másolat készítőjének erről határozottan fogalma se volt már. Így lehet azt magyarázni, hogy az ének szövegét a sok másolás prózai krónikaanyaggá alakította át. E miatt ez hihetetlenül megromlott és a szerző neve — ha csakugyan volt ilyen — az idők folyamán örökre elveszett. Nem tudták azonban annyira elrontani, hogy meg ne lássék rajta a verses alak. Ez pedig számos helyén maiglan is erőteljesen kicsendül. Annyi bizonyos, hogy e hősköltemény rögtönösen a benne elbeszélte események friss hatása alatt 1187. körül készült: a *mai* Ihort emlegeti; Jaroszláv fejedelméről úgy beszél, mint aki még életben van, akiről pedig biztosan tudjuk, hogy csak 1187-ben halt meg; a hadat félemlítő napfogyatkozás pedig, csillagászok utólagos számítása szerint, csakugyan 1187. május 1-én történt. Az így keletkezett éneket az ukrán igricsek hamarosan fölkapták, szájról-szájra adogatták, messzi földön elterjeszték, amíg a ránk maradt XV—XVI. századbeli kódexbe — ki tudja hányadik másolatból — bele nem került. Buzgó lelkű, jó szándékú, de nem

egészen tudós muzsika írók 1800-ban Moszkvában aztán kiadták nyomtatásban. A muzsáknak, e nemzetközi istenasszonyoknak, különös kedvezése folytán igen jókor történt ez a kiadás, mert 1812-ben jött a nagy Napoleon, bombáival fölgújtotta Moszkvát s az egyetlen példányban addig valahogy fennmaradt kézirat odaégett.

Jeles tulajdonságai azonban csakhamar világszerte fölkeltek a figyelmet erre az eposzra. Lefordították a világ minden kultúrnyelvére, némelyikben többszörösen is. Minthogy pedig minket, magyarokat, már tárgyánál fogva is közelebből érdekel — hisz a palócokról, azaz ukránnyelven bessenyőkről, kúnokról énekel —, meg hogy egyenest magyar vonatkozás is igen sok van benne, alapeszméje pedig feltűnően azonos a Zrinyásznakéval, azt gondoljuk, magyar köntösben való bemutatása nem lesz érdektelen. Mielőtt azonban irodalmi méltatását adnók, jobbnak látjuk magának a költeménynek bemutatását.¹⁾

ELSŐ ÉNEK.

*Emlékezés Boján hajdani dalnokról.
Kezdődik a dal Ihorról.*

Nem méltó-e, atyafiak:
Ősrégi szent szokás szerint
Szózat zengjen hős Ihorról,
Szvjatoszláv vitéz fiáról,

¹⁾ A fordítás e sorok irójának munkája, a művészi megőntés pedig legnagyobb részben Varga Bálint irói kézzel.

- 5 Mostani hadjáratáról?
Rajta, keljen hát az ének:
Nem *Bojánként*, mese-módra,
De bylinák¹⁾ mai hangján,
Való, igaz tettek szerint.
- 10 Boján, a jós, dalhoz kezdvén
Derék hősről, daliáról:
Gondolata szerte szállott
Fülmileként zöld erdőben,
Ősz farkasként hímes mezőn,
- 15 Kéklő sasként felhők alatt.
Emlékezőn gyászos multról,
Honemésztő rút vizzályról:
Karcú sólymot tizet akkor
Zúditott hattyúserereg
- 20 S kinek sólyma első tért meg,²⁾
Lantján arról zendült ének:
Zengett öreg Jaroszlávról,
Bátorlelkű Misztiszlávról,
Ki kaszogi sereg előtt
- 25 Redegyát bátran levágta,
Éles karddal földre sújtá;
Szólt a dal délceg Románról,
Szvjatoszláv derék fiáról.
De barátim, agg Bojánunk
- 30 Nem tiz sólymot zúditott le
Hattyuk fehér seregére:
Jós ujjait ő lantjának
Élő húrjain futtatta.
S a húrok megszólalának:
- 35 Bátorszívű vezérekről
Zengtek, hősről, diadalról.
Kezdődjék hát, hű feleim,
Vladimirtól a bús ének,
Vladimirről s utódokról,
- 40 Korunkig le, hős Ihorig.
Aki tüzes bátorsággal
Éles esztét tette vonva
Forró lelke buzogásán
Harci hévvel megtölt szívvvel
- 45 Bátor bajnokit vezette
Pogány palóc nép földére
Küzdve szent ukrán hazáért.

¹⁾ Bylina = hősdal.

²⁾ Középkori életből vett hasonlat: tiz hősről dalolt egyszerre, tiznek a megéneklésbe fogott mindjárt. Aki először szabadult az ellenség karmai közül, azt éneklé meg először részletesen. Mások úgy magyarázzák ezt, hogy a tiz sólyom a kobzos-igric két kezének tiz ujját, a hattyúserereg pedig a koboz hurjait jelenti.

MÁSODIK ÉNEK.

Ihor hadba indul ; baljóslatú előjelek.

Ihor hada indulóban.
 Föltekint a fényes napra:
 50 Hajh, de a nap homályba vész,
 Sötétség száll a seregre.¹⁾
 Szóla Ihor vitézihez:
 „Barátaim, hű bajtársak,
 Jobb elhullnunk hős halállal,
 55 Mintsem gyáván megfogatnunk.
 Szálljunk hát föl gyors lovakra
 És siessünk sóvár szemmel
 Don vízének kék habjához!”
 Ihor harci kedvtől kábult,
 60 Hirre áhit zord elméje,
 Donhoz harci vágy ragadja
 S nem ügyelvén gyászos jelre
 Bátor szívvel im megszóllal:
 „Vágyom vívni, lándzsa-törni
 65 Kőzetek, hős ukrán ifjak
 Palóc földnek tája szélén;
 Bár guruljon fejem porba,
 De meríték még ma estig
 Sisakomba Don vizéből.”
 70 Oh, Bojánunk, ősi dalnok,
 Régi idők csalogánya,
 Hozzád illő volna e dal;
 Hejh, ha most te ünnepeled
 E fiakat hős daloddal,
 75 Szökdécselvén csalogányként
 Gondolatok lombos fáján,
 Repdesvén a felhők alatt
 Dús képzelet sebes szárnyán,
 Összefonván hősdalodban
 80 — Fényes kettős koszorúként —
 Dicsőségnek mindkét felét:
 Mai idők dicsőségét
 S ama híres rég elmúltét,
 Szállván Troján lábanyomán
 85 Erdőn, mezőn, hegyen, síkon...
 Te zenghetnél méltó hősdalt
 Palócverő jó Ihornak,
 Vitéz Oleh-unokának.
 „Nem vad solymok szállonganak
 90 Fergetegtől úzve-hajtvá
 Kiterjedt széles mezőkön:
 Förtelmes rút csóka-csapat

Siet, rohan a nagy Donhoz.”
 Így zengne most harsány dalod,
 95 Bölcs Boján, te ősi dalnok,
 Velez tisztelt unokája.
 Lovak nyerítnek Szulán túl,
 Harci zajtól hangos Kiev,
 Novgorodban kürtszó riad,
 100 Putivolban zászlók lengnek.
 Ihor néz epedve, vágyva:
 Várja öccsét, hős Szevládot.
 Szevlád jó dühös bölényként,
 S szól bátyjához harsány szóval:
 105 „Ihor bátyám, jó testvérem,
 Egyetlen fénylő világom,
 Fényes eszű csudált bajnok:
 Vagyunk ági azon-törzsnak,
 Szjátoszlávnak sarjadéki.
 110 Rajta, nyergeltesd a ménest,
 Szellő lábú paripákat;
 Méneim rég harcra készek,
 Fölnyergelvék Kurszk mezőin.
 És vitézim, a kúr hősök,
 115 Mind tapasztalt bátor íjász:
 Bölcsőjüknél kürtszó zengett,
 Sisak alatt becéződtek,
 Dárdahegyről kaptak étket,
 Utaknak ők jól tudói,
 120 Ismerői mély árkoknak;
 Kemény íjok megfeszítve,
 Nyíllal telve súlyos tegek,
 Vérontásra kardjuk éles;
 Bátor szívvel rőt farkasként
 125 Ők rohannak viadalra
 Téres, véres, dús mezőkön
 Hírnevet, babért aratni
 S hadnagyuknak dicsőséget. —
 Ihor paripára szökken,
 130 Lábát arany kengyel várja;
 Széles mezőn messze nyargal.
 De im, a nap elsötétül,
 Kőd állja el széles útját;
 Sűrű sötét éj rémíti,
 135 Nyögés, zok-szó a csalitban;
 Kuvik jaigat kereszt-úton,
 Rémülettől madár rebben;
 Vadak ordítása hallik
 Bősz vadonban, szűk ösvényen,
 140 *Div* kiált fa sudaráról,
 Úvöltése messze hangzik

¹⁾ Ez a naplógyatkozás 1187. május 1-én történt.

Ismeretlen zord földön át:
Volga-parton, Nagy-tengeren,
A Szulán túl, Szuroh táján,
145 Korszun szélén: ébred s figyel
A tmutorokáni bálvány.

Im azalatt a palóc had
Titkos, töretlen ösvényen
Siet, tolong a nagy Donhoz:
150 Talyigájok, nyikog, reccsen
— Mint két hattyúnáj felelget
Egymásnak — az éjszakában.
Igor hada Dont eléri:
Madárcsapat les ott rája,
155 Préda-éhes hollóserég;
Hősök nagy döbbenetére
Árok mélyén farkas ordít;
Sasok hívnak lakomára:

Csörük csattog a csontokon;
160 Rókák csaholása hallik:
Ugatják a veres pajzsot.
„Oh szép földünk, honi hantok, —
Isten hozzád, szép ukrán táj,
Hegyentúli bájos vidék,
165 Ah, de messze elmaradtál!”
Sokáig borong az éjjel,
Hajnal pírja nem pitymallik
Köd borúl a messze tájra;
Csalogánydal szunnyad, alszik,
170 De felébred, sűrűn szóllal
Csókák rekedt károghása.
Ukrán ifjak széles mezőt
Veres pajzsokkal kerítik
Hírt keresnek önmaguknak
175 S dicsőséget a vezérnek.

Dr. SZTRIPSKY HIADOR.

Az ukránok fajisága.

Az ukránkérdés Európa közvéleményét ma már sokféle irányban foglalkoztatja.

Ez a harminc milliós nemzet, amelynek az oroszótól különálló nyelve, történelme és műveltsége van, Oroszországnak legnagyobb nemzetisége. A hatalom — minden alap nélkül — oroszoknak tekinthető s ezért már 200 év óta oroszosítja, persze minden eredmény nélkül. Területe a dél-orosz steppe egész a Fekete-tengerig, Kaukázusig és Donig — az a híres csernozom, fekete föld, az egész ország éléstára. Természetes tehát, hogy gazdasági szempontokból olyan nagyon felköltötte a figyelmet, hogy a németek Münchenben Gelbsattel tábornok

vezetése alatt álló külön társulatot alapítottak, amely német gazdasági és kereskedelmi célokból egész ukrán-kultuszt fejt ki.

A politikusokat az érdekli benne, hogy az ukránok régi országuknak, a kievi fejedelemségnek, visszaállítására törekedjenek, tehát az orosz államiságtól el akarnak szakadni.

A történettudósok Ukrania régi életét tanulmányozzák; főképpen azt a kort, amikor ez a Kiev körül középpontosuló nemzet megalapítja Vladimir országát, amelyből a mai túlon-túl nagy Oroszország alakult ki. A nyelvészek igen hálás talajra találhatnak az ukrán nyelv vizsgálatában, mert valóban ennek a min-

dent fölforgató háborúnak kellett előbb bekövetkeznie, hogy tisztán látó hozzáértőknek szűk körökben már régóta ismert véleménye általános köztudattá is válhasson abban, hogy az ukrán nyelv csakugyan független, önálló szláv nyelv, éppenséggel nem az oroszok vagy lengyelek tájszólása. A nyelvtudomány kimutatta ugyanis, hogy az ukrán nyelv, szerkezeténél fogva, nem az oroszhoz áll a legközelebb, hanem a déli szláv nyelvekhez: a bolgárok, szerbek-horvátok-szlóvének nyelvéhez.

Az orosz és ukrán nemzetnek különállóságát a történet és nyelvészet kutatásain kívül a legerősebben bizonyítják azonban a néprajzi adatok. Ezek kétségtelenné teszik, hogy a klíma és talaj különfélesége, valamint a történelmi élet különbözősége — hiszen 1654-ig külön ukrán állam él a moszkvai állam szomszédságában! — két különböző szláv nemzetet alakított ki: az ukránt és az oroszot. Ezek olyan ethnikai viszonyban állanak egymással, mint a szerb a csehhez, a bolgár a lengyelhez, vagy akár a hollandus a berlini némethez: rokonok, de nem egyek. Egymás nyelvéből a primitív élet fogalmait jelölő szókat megértik, de a haladó élettől követelt művelődés azonosságára a mai hivatalos államnyelv keretében képtelenek. Akárhogy is akarta oroszosítani a kormány a nyelvrokon uk-

ránokat, ez neki sehogya se sikerült: könnyebben tanul meg ugyanis oroszul a szerb, mint az ukrán, oly nagy nyelvi és ethnikai különbség választja el őket.

A földrajz bebizonyítja, hogy az ukránlakta terület véges-véig egységes természetű, úgy geológiai, mint éghajlatilag. Ez aztán meg is látszik az ukrán nemzet egészének *egységén*: azonos földművelő élet és ebből folyó élet és gondolkodásmód. Gazdasági érdekei egészen mások, mint Oroszország többi népeé s ezek függetlenítésével azonnal erőre kapna saját nemzeti volta is.

A pszichológia is arra tanít, hogy az ukránok lelki tulajdonságai mások, mint az oroszé, lengyelé, finné. Az ukrán ugyanis vidám, kedélyes, mulatságra hajló, *társas* életet (egyesülést) szerető, gyöngéd érzelmű, nagy zenei és egyéb művészeti talentum, nem vállalkozó, kezdeményezést nem szerető, de munkában kitartó, ha már egyszer megindult: fékezhetetlen, az egyéni szabadságért anarchisztikusan rajongó. Mekkora ellentét ez a mogorva, búsongó, állatiasságokba merülő lomha muszkával szemben, aki feleségét nem élettársnak, de az eke elé fogott egyetlen ló igatársának tekinti; a lengyelrel szemben, aki tüzeslobbanékony és fölületes, állhatatlan és szenvedelmes; a csehvel szemben, aki mérhetlenül an-

golosan érdekhajhász és amerikaián vállalkozó.

Ezt az oroszok meg egyéb szlávok és az ukrán nemzet között számtalan vonatkozásaiban eddig megfigyelt különbözőségeit betetőzően illusztrálja az anthropológia, az embertan; az a tudomány, amely az ember testalkatát és szervezetét vizsgálja, de mindenkelőtt faji tulajdonságait.

Amióta világ a világ, mindig kétféle rasz lakta ezt: kerekfejűek és hosszúfejűek a koponya alakzata szerint. Mindkét raszban ezek a fajták különböztethetők meg: alacsonyok és magasak természet tekintetében, világosak és sötétek a bőr, haj és szem színe dolgában, végül hosszú és rövidarcúak. Kereszteződések következtében állandóan folyik ezen alapfajtáknak változatokban való alakulása.

Vizsgáljuk meg csupán a minket érdeklő Európa anthropológiáját.

Európának éjszaknyugati országait a germánfajta lakja: magas természet, hosszúfej, világos haj és szem, hosszú arc, hosszú orr. E fajtának mintaszerű képviselői az angolok, skandinávok és Éjszak- meg Középnémetország lakosai.

Európa éjszakkeleti vidékei a finn fajta területe: alacsony természet, hosszúfej, világos haj és szem, rövid és széles arc, rövid nyerges orr. Ennek képviselői a finnek, muszkák, részben pedig a lengyelek.

Mindakét fajta valószínűleg a sarkvidék alatti területen alakult ki s úgy került lejjebb délre és keletre.

Közép- és Déle Európában az ún. földközi tengeri rasz lakik: alacsony természet, kerek fej, barna hosszúdad arc, hosszú orr. Ehhez a raszhoz tartoznak a görögök, olaszok, franciák, hegyvidéki németek.

Már most melyik raszhoz tartozik az ukrán?

Ebben a kérdésben eddig nagy össze-visszaság volt, mert szobatudós történészek és nyelvészek politikai, illetőleg nemzeti ideológiai célokból irányzatosan kezelték a dolgot. A legutolsó 15 év anthropológiai tanulmányai azonban ezt teljesen tisztába hozták. Éppen most 1915-ben kellett volna az idetartozó közleményeknek megjelenniük, de ezt a háború megakadályozta. Pedig éppen lengyel, muszka (tehát nem elfogúlt) és ukrán anthropológusok kutatásairól van szó. Mindamellet mégis abban a helyzetben vagyunk, hogy *Volkov* Teodor és *Rakovszkyj* Iván idevágó tanulmányainak *kéziratából* arra az érdekes végeredményre jutunk, hogy *amilyen eredményre a nyelvtudomány jutott, ugyanoda ért ki az embertan is: az ukrán fajta legközelebb a délszlávokhoz áll: a szerbhorvát-elemhez, az ún. dinári vagy középtengeri typushoz.*

Az ukránság egész területén végzett mérések és számítások

azt igazolják be ugyanis, hogy a Viszlókától a Kubánj folyóig, a Dnjeper felső szakaszaitól a Fekete-tengerig az ukrán nemzet alapjában véve egyetlen, egységes embertani typust képvisel. Legtisztábban a Kárpátokban maradt ez fenn, azután Podoliában, Kiev és Poltava, valamint Charkiv vidékén. Az egész nagy ukrán néprajzi területen mindenütt ugyanazokat az alapvonásokat látjuk: magos termet: barnás bőr, sötétes, dús, hullámos haj, kerek koponya, hosszúdad arc, magos és széles homlok, sötét (igen gyakran koromfekete) szem, keskeny hosszúknak hullámos orr, feltűnően kicsiny fül, az arc alsó részének megnyúlása, mérsékelt ajak. *Ha ezeknek a vonásoknak éppen az ellenkezőjét rajzoljuk össze, megkapjuk az orosz (muszka) typust.* A nők valamivel alacsonyabbak és rövidebb arcuak, mint a férfiak.

Természetesen ez csak a nyelvi és néprajzilag egységes, egytömegű nagy középblokkra vonatkozik, mert a széleken már keveredés jelei mutatkoznak. S ez a keveredés is arra vall, hogy nem a muszkával házasodik össze az ukrán, hanem inkább a lengyelrel. Másrészt ezek az adatok csupán az absolute ukránnak mondható egyének tömegére, a parasztságra, vonatkozik, mert az értelmi osztály — nagyobb keveredési hajlamai miatt — na-

gyon kevert typust mutat. Viszont a lengyel és muszka értelmiség egy része, minthogy ukrán fajtából származott, megtartotta az ukrán anthropológiai typust, noha ma már legnagyobb ellensége a saját fajtájának.

Az ukránokkal meglepően azonos, ugyanilyen embertani typust mutatnak azonban — a szerb-horvát, *bolgár* és szlovén nemzetek is. Isztria, Dalmácia, Szlavonia, Horvátország, Szerbia és Montenegro népe teljesen ugyanazon vonásokat tünteti föl, nyugaton némi germán (a szlovéneknél), keleten pedig török keveredéssel. Ezen az alapon jogosan számíthatjuk az ukránokat és a déli szlávokat egy-ugyanazon raszhoz. Ezt a tudomány *dinári vagy adriai rasznak* nevezi.

Nyelvi rokonság alapján faji rokonságra is következtetni nagy tévedés. Ezt Európa közvéleménye már régen megtanulta a bolgárokon, részben a magyarságon; most megismerte az ukránokon is. Pedig ezeket hol a muszka, hol a lengyel még most is magának reklamálja.

Az ukránfajtának az oroszról való nagy különbözőségét már láttuk; nézzük meg most, mennyiben térnek el az ukránok a nyelvileg való többi rokonaiktól.

A cseh typus nagyon érdekes keverék: legalább négy különféle rasznak az eredménye, amelyeknek egyike sem lép homloktérbe.

A lengyel alapvonásai finn-ty-pust mutatnak, amelyen kívül valami közelebbről nem ismert, régi európai járulék van benne, valamint az adriai ty-pusnak nyomai keleten, az ukránvidékek felé. Rasz tekintetében a lengyel tehát kevert ty-pus. A muszkák rasz dolgában finnek, némi szomszédos rasz keveredésével. Emiatt az anthropológusok az adriai ty-pust is szlávoknak kezdik nevezni, az ukránokat és szerbhorvátokat pedig az igazi szlávok tulajdonképpeni képviselőinek.

Milyen következtetés vonható az ukránok és a délszlávok raszbeli közösségéből?

Már említettük, hogy a germán és finn törzseknek ősi hazája valószínűleg éjszakon, a sarkkörvidéken volt. A barnás és sötéthajú rasz őshazájának a forró éghajlatú Közép- és Délázsziát tekintik, ahonnan e rasz képviselői Európában igen régen jöttek át. A barnabőrű, alacsony, kerekfejű törzsek elől jöttek és elfoglalták a Földközi-tenger európai partvidékét. Az ősszlávok ezek nyomában húzódva elhelyezkedtek azon a nagy darab földön, amely az Adriai-tengertől a Duna és Dnjeper vidékén át a Donig és Kaukázusig terjed.

Európában az ősszlávok más, éjszaki származású emberfajtára találtak, amely alacsony termetű, hosszúfejű, valószínűleg világos-

bőrű és világoshajú vala. Ezt a raszt a tudomány neanderinek nevezi, amely — az archaeológia szerint — az európai civilizáció legalsó, kezdő lépcsőjén, a kőkorbán állott. Az ősszlávok, valamint középtengeri atyafiaik ennél a kultúránál már valamivel magasabban állottak, fémeket használtak. Emiatt könnyen beültek a neanderiek tanyáira, mindjobban és jobban húzódva éjszak felé. Elfoglalták a mai egész Ausztriát, Németországnak keleti felét s a Balti-tengerig értek.

Ezt a felvonulást aztán a germánok akasztották meg. Ebben a népmozgalomban az ősszlávok különféle népekkel jutottak vérkeveredésbe, aminek új éjszaki-szláv törzsek kialakulása volt az eredménye. Így keletkeztek a tótok, morvák, csehek, elbai szlávok, luzsicsok, lengyelek és egyebek, akinél a szláv nyelven és kultúráján kívül nyoma se maradt meg az adriai rasz tulajdonságainak.

A mai Oroszország éjszaki vidékén az ősszlávok nagyon sok finnelemet találtak föl húzódásukkor. Ezeket a kisebb kultúrájú finn népségeket hamar meghódították és persze nyelvüket meg kultúrájukat rájuk tukmálták. Így állott elő az a népi alap, amelyből a muszka faj keletkezett. Erről ugyanis minden megnyilvánulásában jól meglátszik a finn eredet. Ez azonban már a törté-

nelmi időkben volt, tehát erre már nem terjeszkedünk ki.

E vázlatból is megismerheti az olvasó, hogy az ukrán nemzetnek sem származás, sem rassz tekintetében semmi közössége sincsen az ú. n. északi szláv elemekkel. Annál több vonatkozásban van azonban a turáni fajtájú népelemekkel: magyarral, besenyővel, bolgárral, akikkel még mostani (délorosz) területén is

keveredett vérben. Igen nagy annak a valószínűsége, hogy egyáltalán nem is szláv eredetű az ukrán, hanem turáni, amely csak később, Európában szlávósodott el. Ezt az anthropológia igazolja a legerősebben. *Az ukrán ugyanis különálló anthropológiai típus, ősrégi a származást és kultúráját illetően; minden joga meg van tehát ahhoz, hogy önálló nemzeti életet éljen.*

PODHRADSKY GYÖRGY.

Magyar-ukrán történelmi kapcsolatok.

II.

Szent István kora. Régi egyházi és kulturtörténelmi kapcsolatok.

1015-ben történt, hogy Szvjatoszláv, I. Volodimir, ukrán fejedelem fia, Szent István udvarában keresett menekvést és segítséget, mivel fivére halálra keresztette. István király azonban saját országának ügyeivel volt elfoglalva és az ukrán uralkodóházhoz rokonság kötötte, tehát a közbelépésre semmi kedve sem volt. Azon 500 magyar, aki Nagy-Boleszláv, lengyel király szolgálatában állott 1018-ban, az ukránok ellen vezetett hadjáratban, csak önkéntes vállalkozókból álló csapat lehetett.

A Sámuel bolgár cár és II. Basilius közti véres küzdelmekben a magyarok és ukránok

szintén tevékeny részt vesznek. Ezúttal a görög császárt segíti mindakét nemzet. Az ukránokat Kedrenos, görög történetíró említi Basilius seregében, a magyarok részvételéről meg Leodvin, bihari püspök elbeszélése alapján tudunk. Az események pedig az 1018. év körül játszódtak le.

Az ukrán-magyar összeköttetések azonban nem csak politikai és hadi érintkezésekből állottak ebben az időben. Volt azoknak egy igen fontos társadalmi alapjuk is: a vallás. Bizonyítékaink vannak arra nézve, hogy a görög egyháznak is volt befolyása a magyar kereszténység kialakulására.

lására, s az ukránokról pedig tudjuk, hogy ekkor már a görög egyház hívei voltak. Valószínű tehát, hogy a IX—XI. századbéli magyarságot politikai és egyházi vonatkozásokban a görög-keleti vallású, szláv népektől is jövő hatások érték. (Dr. Szttripszky Híador: Jegyzetek a görög kultúra árpádkori nyomairól. 4. l.) Ezek az érintkezések már a honfoglalás előtti korbá is visszanyúlnak, mert hiszen a Fekete-tenger partján élő kis-orosz elem (antok, venedek) az ottani görög gyarmatok szomszédsága révén jóval korábban lett keresztény. Ezekkel a görögíthű keresztényekkel volt érintkezésben a lebediászi magyarság. A Nestornak tulajdonított krónikában is találunk utalást arra nézve, hogy a magyarokat a szlávok, respektíve az ukránok példája is ösztönözte a kereszténység föl vételére. Az erre vonatkozó sorok a következők: „Viderunt vero Ugri, quomodo populi Slavici convertentur. Itaque manuductione divina duo principes e gente eorum iverunt Constantinopolim sacrumque baptismum sibi et subditis exorarunt.” Végül: „Azok között a művelődési hatások között, amelyeket a görög kultúra rovására lehet írunk, vannak bizonyára olyanok is, amelyek görög szertartású szláv népek közvetítésével jutottak a magyarságba. Bizonyoság erre a

többi között a magyar nyelv egyházi terminológiájának egy bizonyos százaléka is (kereszt, oltár, szombat, karácsony).”

Ukrán-magyar hitbeli kapcsolatokra és Magyarországon letelepedett ukránokra mutat még első királyaink korából a Szent Vazul rendje, a veszprémvölgyi s a bihar-tormovai keleti szertartású apácához, valamint a tihanyi „Peczerszky Monasztyr”. Az utóbbiról tudnunk kell, hogy okleveleink azt sokáig „Oroszkő” néven emlegetik. „A kalocsai egyházmegyében, Száva-Szentdemeteren, sz. Demeterről nevezett görög monostor volt, amelyet Radó nádor az egyházi szakadás (1054.) után alapított. Az alapító kikötötte, hogy ott görögök, magyarok és szlávok végezzék a szent szolgálatokat.” (Szttripszky, i. m. 23. l.)

Azokon az összeköttetéseken kívül, melyek egyházi téren fűzték egymáshoz a két népet, az ukránt és a magyart, még más vonatkozások is állottak fönn kettőjük között. Nagyon valószínű, hogy már a honfoglalás idejében több ukrán, úr és szolga jött át velünk az új hazába. Ezek természetesen bizonyos idő múlva magyarokká lettek, úgy, hogy bejövetelük semmi vonatkozásban nem áll a későbbi, tömeges, rutén betelepüléssel. A hagyomány már vezéreink korában orosz telepítvényekről beszél. Somogy-, Sopron- és Vasme gyé-

ben határőrök voltak a németekkel szemben s így Kőszegnek is ők lennének a tulajdonképpeni megalapítói. 1031-ből a hildesheimi évkönyvek emlékeznek meg a határokon szét-szórta élő ukránokról; ezek emlékéül őrzi több itteni helynevünk is, mint Oroszi, Oroszvár, stb.

Idevetve jegyezzük meg, hogy a nyelvészet és az etnografia alapján számos oly egyezést találunk, melyek ősi s igen szoros ukrán-magyar kapcsolatokról és kölcsönhatásokról tanuskodnak. Bizonyított dolog, hogy szláv jövevényszavaink jórésze már a déloroszországi pusztákon került nyelvünkbe, (l. *Munkácsi B.*: A magyar-szláv etnikai érintkezés kezdetei. *Ethnographia*, VIII. évf.), ahol pedig csak ukrán törzsek közvetíthették azokat. A jövevényszavak jelentésük szerint leginkább azt bizonyítják, hogy a magyarság, őskultúráját is tekintve, rendkívül sokat köszönhet a vele összeköttetésben állott szláv néptörzseknek. Bizonyítják ezt az ősfoglalkozások (vadászat, halászat, pásztorkodás) és a földművelés mesterszavai is egyrészt. — Erre vonatkozólag Munkácsi a következő konkluziókat vonja le idézett cikkében: „A magyarok és szlávok etnikai, valamint nyelvi érintkezésének kezdetei tetemesen régiebbek a honfoglalásnál s a magyarok fekete-tenger-melléki tartózkodásának korszakába teendők.”

Továbbá: „A magyar nyelv szláv elemeiből levonható *műveltség- és őstörténeti* következtetések tehát szintén régiebb, a honfoglalást megelőző korban gondolandók.” A honfoglalást megelőző korban pedig legnagyobb részben oly szláv törzsekkel érintkeztünk, melyek rövid idő múlva a kievi ukrán fejedelemségben tömörültek egy nemzetté s így nyilvánvaló, hogy a szláv érintkezések alatt tulajdonképpen a magyar-ukrán összeköttetések legősibb nyomait kell keresnünk. — *Munkácsi Bernát* „A magyar népies halászat műnyelve” c. tanulmánya szerint (*Ethnographia*, IV. évf.) a következő szavak azok, amelyeket ő szláv eredetűeknek tart: az egyes halfajok nevei közül a *csuka, balin, bőke, bules, dévér, galóca, koltly, guluz, ingola, jász, kárász, kelen, kolc, lazac, márna, paduc, petike, pizske, pizstráng, platyica, cápa, tergélye*. A hálófélék szerszámok közül a *marázsa, szák, mereglye* és a *szácsira*. A rekesztő halászat egyik eszközének, a *vejszének* szómagyarázatánál azt mondja Munkácsi: „A vejsze egyes részeinek sajátos műszavai szláv eredetűek, mi azon sejtélemre adhat okot, hogy legalább egyes formáiban e halász-szerszám alkalmazása szláv kulturbefolyás eredménye.” A részek mesterszavai közt a *lésza, kotróca, peletér, pelőce* szláv eredetűek. Szláv származásra val-

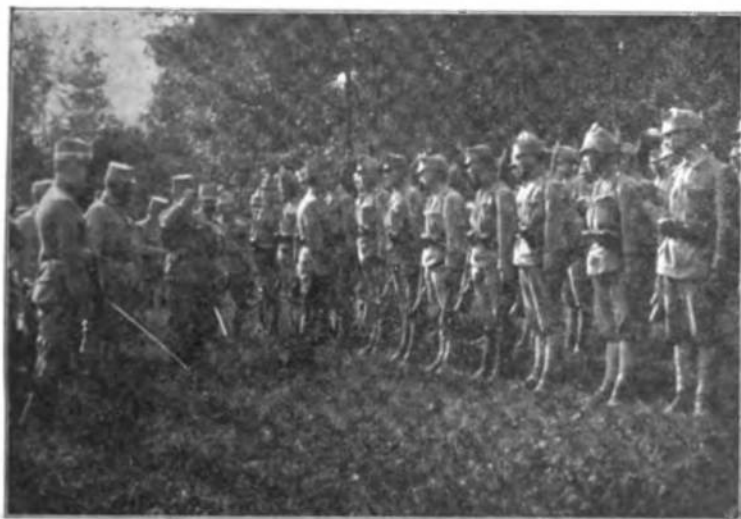
JEGYZETEK

lanak még a *csolnak* és *ladik*, *kormány-* és *timony* szavak. A vizet jelentő kifejezések közül pedig szláv a *patak*, *mocsár*, *moláka*, *limkó*, *tanya* és a *morotva*. A ház és részeinek nevei ugyancsak erős szláv befolyás nyomait mutatják (pince, szelemen, eszterhéj), különösen ukrán hatáskor pedig a székelyek területén.

Mindez a magyar-ukrán kulturális érintkezések és egymáshatások ősi voltát tanúsítja, hiszen Munkácsi is mondja, hogy nyelvünk szláv elemeit az őshazában vehettük fel leginkább, már pedig ott legfőképp ukrán

törzsekkel érintkeztünk. A befolyás természetesen kölcsönös volt; nemcsak mi vettünk át egyes szavakat és kifejezéseket a szláv nyelvekből, hanem jócskán juttattunk mi is azoknak, de ez már újabb időknek eredménye; azokénak, amikor a magyar itt élt mai hazájában. Annyi bizonyos, hogy a további nyelvészeti és etnológiai kutatások még sok fényt vethetnek azokra a régi összeköttetésekre, amelyek tárgyalása a művelődéstörténelem és nyelvészet, az archaeológia és néprajz keretébe tartozik.

Az ukrán légió. Az olthatatlan gyűlölet, melyet az ukránok az oroszok iránt éreznek, a világháború elején abban is nyilvánult, hogy 1914. évi augusztusban Gácsországban 30.000 ukrán jelentkezett önkéntes hadiszolgálatra. E nagyszámú jelentkezőnek csak egy részét fogadta fel hadvezetőségünk, akik az ukrán légió neve alatt 1914. szeptember 3-án tették le a hadi esküt és rá nemsokára a magyar Kárpátokban kapták az első tűz-keresztiséget. A légió, mely 75 százalékban tanult emberből, többnyire egyetemi hallgatóból áll, hadseregünkbe beosztva, a régi zaporogi kozákok zászlóját, vezényleti nyelvét és belső rendjét használja *Haluscinszky* rohatyni ukrán gimnáziumi igazgató, főparancsnok vezénylete alatt. E légionisták az oroszok elleni harcaikban nem a nyugodt megfontolással, hanem vakmerő bátorsággal, nyaktörő vállalkozásokkal tűnnek föl. Szinte átszellemülve rohannak a biztos halálba, azzal a hősiesség lendülettel, amit Horatius így fejez ki: „dulce et decorum est pro patria mori”. Odaadják fiatal életüket az álmokért, hogy vérükből föltámadjon és új életre keljen a régi dicső Ukránia, a keleti királyság. Soraik a pazarul hozott áldozatok miatt gyorsan ritkulnak, de tartalék bőven akad a serdülő gimnazistákból, még leányok is vannak a légióban. Az ukrán légió katonái, mint kitűnő lövészek, eddig a Kárpátokban és Bukovinában tüntek ki. A sok leány közül különösen kettő vált ki úgy, hogy hamarosan tiszthelyettesekké nevezték ki őket: egyikük *Halecsko Zsófia*, aki sebesülten pár hónappal ezelőtt egyik budapesti hadikórházban feküdt, a másik pedig *Sztepanivna Olena*. (V. I.)

A trónörökös a legionisták között

Ukrán lövészek (sztriljci) menázsija

Gyakorlat

HALECSKÓ ZSÓFIA
tiszthelyettes

SZTEPANIŪNA OLENA
tiszthelyettes

Cid Weinwurm Antal

első magyarországi
SOKSZOROSÍTÓ

MŰINTÉZET

BUDAPESTI

IV. Károly utca 3.

telefon 17-00

alapítottát 1865

Készít: Autotypia Solo.

typia valamint három és

megyestit nyomásu kiskéket

Csengő, Kárpát, és a többi népszerű magyar népdalok munkálataival.

NEUDRON OSZTÁLY AMI BUDAPESTRE.

Folyóiratunk az oroszoktól célzatosan kisorozoknak nevezett harminc milliónyi *ukrán nemzet* és a magyarság kulturális és gazdasági kapcsolatainak ismertetését tűzte ki céljául.

Szemere Miklós már rég fölismerte a szomszédos ukrán nemzetnek reánk nézve való politikai értékét; ezért is tűzte ki ösmert, *tízezer* koronás pályadíját az ukránsággal való faji és történeti kapcsolataink megvilágítására. Ez a véreben velünk rokon nemzet régen szövetségeseink volt, a jövőben is az lehet; világhírű gazdag földje (Dél-országra) pedig a magyar iparnak és kereskedelemnek válhatik új emporiumává. Elnyomott voltában azt reméli mostan, hogy a háború befejezése után a magyar államiság súlyos szava hozzásegíti őt legalább nyelvi és lelkiismereti szabadságához s ezért a magyarság rokonszenvét kéri. E kettős érdektalálkozás adott alkalmat az *Ukránia* megindítására, amely a magyar-ukrán kölcsönös érdekeknek kíván szószólója lenni. Be fogja mutatni a magyarságnak az ukrán nemzet 1200 éves történetét érdekes tanulmányokkal, gazdag irodalmát művészi fordításokkal, népét és jeleseit illusztrációkkal; politikai törekvésein kívül pedig arról is beszámol, milyen tudományos, irodalmi és publicisztikai munkák vannak, amelyek a magyarságról ukrán nyelven szólnak.

Az első szám tartalma: Programm. S. H.: Az „ukrán“ név. *Vodicska Imre*: Az új ország. *Dr. Sztripszky Híador és Dr. Varga Bálint*: Ének Ihor hadairól és a palócokról, XII. századbeli hősköltemény. *Podhradszky György*: Magyar-ukrán történelmi kapcsolatok. *Frankó Iván*: A veres zsidó flu története. A németek *Freie Ukraina* egyesülete. — A folyóirat szerkesztőségének címe: *Budapest, I., Lógodi-utca 5.* előfizetési ára pedig 16 korona.

Frankó Ivánnak rendkívül érdekes, 54 lapra terjedő novellája az UKRÁN KÖNYVTÁR 1. számaként egészen megjelent. Ára 40 fillér.

LANTOS A.

TELEFON
101—67

ANTIQUARIUMA

BUDAPEST, IV.,
MÚZEUM-KÖRÚT 19. I. EM.

Régi irodalom becsesebb és ritkább műveinek nagy raktára, különösen Hungarica. Magyar írók eredeti első kiadásai állandó nagy készlete. Régi képek, metszetek, nyomatok, kéziratok és oklevelek. Könyvjegyzékek havonként jelennek meg; kívánatra ingyen és bérmentve megküldöm.